

отримання цінного матеріалу за зимостійкістю використовували сорт Копилівчанка, посухостійкістю і якістю – Поліська 90, скоростиглістю і якістю – Романівна, стійкістю проти хвороб – Краєвид, Пам'яті Гірка та сорти закордонної селекції. Дослідження зразків за гліадіновим і глютеніновим складом дали можливість відібрати батьківські компоненти за якістю зерна (Поліська 90, Романівна, Цвіт Калини, зразки полби та спельти).

УДК 633.854.79 «321»

РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРВИННОГО ВИВЧЕННЯ ІНТРОДУКОВАНИХ ЗРАЗКІВ РІПАКУ ЯРОГО

С.М. Холод

*Устимівська дослідна станція рослинництва
Інституту рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН України*

Більшість країн світу забезпечує збереження та всебічне використання генетичного різноманіття рослинного світу шляхом реалізації національних програм, спрямованих на формування генбанків, переважно шляхом інтродукції нових генотипів. Інтродукція сортів з інших еколого-географічних зон вимагає перевірки їх як на загальну адаптивність, так і на популяційну комплементарність вступати в симбіотичні відносини з іншими культурними рослинами, із патогенною мікрофлорою.

Метою досліджень було проаналізувати результати вивчення інтродукованих зразків ріпаку ярого в Устимівському інтродукційно-карантинному розсаднику (Полтавська обл.) та виявити цінні ознаки, в умовах південної частини Лісостепу України. Протягом 2009-2010 рр. проведено первинне вивчення 17 нових зразків ріпаку ярого різного еколого-географічного походження. За ареалом походження дані зразки походили з 4 країн світу, а саме: Швеції, Німеччини, Франції та Росії. Інтродуковані зразки вивчали за комплексом господарсько-цінних ознак. Фенологічні спостереження та морфологічний опис проводили в польових та лабораторних умовах згідно "Рекомендацій по изучению зарубежных образцов сельскохозяйственных культур на интродукционно-карантинных питомниках" та з урахуванням "Класифікатора виду *Brassica napus* L". Вивчення нового інтродукованого матеріалу та порівняння його зі стандартами дозволили виділити зразки, які проявили себе як цінний генофонд для умов України.

Тривалість вегетаційного періоду зразків ріпаку ярого у наших дослідженнях коливається в межах від 87 до 100 діб. До ранньостиглих (тривалість періоду 87-92 доби) віднесено Triumph (Швеція), Doran (Франція), Maliras, Licolli (Німеччина); до середньостиглих (тривалість періоду 93-100 діб) – Фрегат (Росія), WW 310, WW 309, WW 308, WW 315 (Швеція), Heros, Licolty (Німеччина) та ін.

Інтродуковані зразки ріпаку ярого відрізнялися за висотою рослин, потужністю і характером гілкування, висотою штамбу та розміром стручків. Висоту рослин вимірювали за повного цвітіння, коли нижні стручки подовжуються. Інтродуковані зразки мали висоту рослин в межах 93,1–119,2 см, що сприяло значній стійкості до вилягання (бал 8-9). Найбільш високорослими були такі зразки: Хантер (Німеччина), Фрегат (Росія), WW 310 (Швеція). Найбільшу висоту до першого розгалуження від поверхні ґрунту (41-45 см) мали сорти ярого ріпаку німецької селекції – Хантер, Licolli, Maliras, Heros.

Продуктивність рослин є комплексом фізіологічних, морфологічних та інших ознак і властивостей. Важливою складовою продуктивності ріпаку є кількість стручків на рослині, тому, що від цієї ознаки значно залежить величина потенційної урожайності. У вивченні ми аналізували ознаку "кількість стручків на центральному пагоні", оскільки вони формуються і дозрівають раніше ніж на бічних та нижніх гілках, і як правило у них формується крупніше, повноцінніше насіння. Середня кількість стручків на центральній гілці у інтродукованих зразків становила 30,2 шт. Найбільша кількість стручків відмічена у Licolli (Німеччина), Scheila, Triumph, WW 310, WW 315, WW 318 (Швеція), Фрегат (Росія).

Важливим показником продуктивних властивостей ріпаку ярого є кількість насіння в стручку. Провівши аналіз кількості насіння в стручку було виділено зразки WW 310, WW 315, Scheila (Швеція), Фрегат (Росія), у яких в одному стручку утворювалося 28,3, 27,5, 23,5, 26,9 шт. насінин, відповідно. Найменшу кількість насіння в стручку було отримано у сортів Heros, Licolty (Німеччина), Doran (Франція).

Довжина стручка (між плодоніжкою та носиком) у інтродукованих зразків варіювала в межах 5,0–8,2 см і в середньому становила 6,1 см. Найбільш цінними є зразки з довгим стручком, до них належать Triumph, WW 318, Scheila (Швеція), Хантер (Німеччина). За показником "ширина стручка" майже всі інтродуковані зразки мали ширину стручка в середньому 4,0–5,0 см. Всі зразки мали циліндричну форму стручка з гладенькою поверхнею.

Показник маси 1000 насінин у інтродукованих зразків ріпаку ярого становив в середньому 3,95 г. Найбільшу масу 1000 насінин мали зразки WW 318 – 4,3 г, Unica – 4,2 г (Швеція), Фрегат – 4,2 г (Росія). Проте у більшості досліджуваних зразків цей показник знаходився в межах 3,7-4,0 г. Показник "продуктивність рослини" (рослини були ізольовані) знаходився в межах від 0,8 до 6,2 г. Окремі зразки характеризуються високою продуктивністю рослини на рівні 5,5–6,2 г: Triumph, WW 310, WW 309 (Швеція).

Вирощування сортів стійких до хвороб є значним резервом збільшення урожайності та зменшення забруднення навколишнього середовища. Найбільш поширеними хворобами, які завдають шкоди ріпаку ярому, є альтернаріоз (чорна плямистість) (*Flternaria brassicae* Sacc.), несправжня борошниста роса (*Peronospora parasigica* Fries). Серед інтродукованих зразків виділено незначну

кількість зразків стійких до альтернаріозу та несправжньої борошнистої роси – Хантер (Німеччина), WW 310 (Швеція).

Всі інтродуковані зразки ріпаку ярого селекційного походження є сучасними сортами різного еколого-географічного походження і вирізняються підвищеною продуктивністю, стійкістю до абіотичних і біотичних чинників середовища. Тому переважна більшість з них включені до колекції дослідної станції та інших установ Системи генетичних установ.